

ATATÜRK DEVRİ TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ THE ATATÜRK PERIOD FRANCE AND TURKEY RELATIONS

HÜSEYİN BULUT

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali YILDIRIM Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü.
Dr. Lecturer, Erzincan Binali YILDIRIM University, Faculty of Education, Department of Basic Education
hbulut@erzincan.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-9158-2883>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-62, Mayıs-May 2018 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-*Received Date* : 02.02.2018

Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 26.04.2018

Sayfa-*Pages* : 539-548

 : <http://dx.doi.org/10.14929/Turkiyat3884>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by

 iThenticate®

ATATÜRK DEVRİ TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ
THE ATATÜRK PERIOD FRANCE AND TURKEY RELATIONS

HÜSEYİN BULUT

Öz

I. Dünya Savaşı sonucunda galip devletler, Osmanlı Devleti'nin biran önce parçalanmasını bekliyorlardı. Ancak Fransa, menfaatleri gereği Osmanlının parçalanmasını istemiyordu. Fransızların Türklere karşı askeri bir üstünlük sağlaması çok zordu. Fransızların en önemli çekinceleri ekonomik kaygılardan kaynaklanıyordu.

Bu sebeplerden dolayı Fransızlar, siyasi arayışlara girmişler, Mustafa Kemal ile görüşme yollarını aramışlardır. Bunu çok iyi değerlendiren Mustafa Kemal, Fransızlarla İtilaf Devletlerinin denge unsurunu bozacak hamleler yapmaya başlamıştır. Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması ile Türk – Fransız ilişkileri oldukça yapıcı bir hal almıştır. Bu anlaşma neticesinde Türk milli bağımsızlık hareketi gücünü dağıtmadan emperyalist güçlere karşı daha diri bir savunma imkânına kavuşmuştur. 12 Ağustos 1926 yılında meydana gelen Bozkurt Lotus gemilerinin çarpışması ile uluslararası hukuk alanında ilk başarı kazanılarak, Lahey Adalet Divanı'nın 7 Eylül 1927 tarihinde verdiği kararlar da, Türk yargısının bağımsız olduğu uluslararası bir mahkemede Dünya'ya gösterilmiştir. Atatürk döneminde Türkiye ile Fransa arasındaki problemlerden birisi Hatay Meselesi idi. Bu dönemde yapılan anlaşmalarla Hatay artık sancak olarak anılmayıp Hatay Cumhuriyeti olarak ayrı bir devlet olarak tanınmış olup, sonrasında Hatay Meclisi'nin 29 Haziran 1939'da yaptığı son toplantıda Hatay oy birliğiyle Anavatana katılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Fransa, Sovyetler Birliği, Ankara Antlaşması, Moskova Antlaşması, Lozan.

Abstract

As a result of The First World War, the victorious states were waiting for The Ottoman State to disintegrate as soon as possible. However, France did not want The Ottoman to break down due to its advantages. It was very difficult for The French to have a military superiority against The Turks. The most important worries of The French were due to the economic concerns.

Because of these reasons, The French turned to the political pursuits, and called for a meeting with Mustafa Kemal. Mustafa Kemal, who evaluated this very well, began to make actions to break the balance of entente states with the French. With The Ankara Treaty signed with The French, Turkish – French relations became quite constructive. As a result of this treaty, The Turkish Independence movement obtained a better defense against the imperialist forces without disturbing its power. With the battle of the Bozkurt Lotus ships, which took place on August 12, 1926, the first success in international law was gained and the decision of The Hague Court of Justice on September 7, 1927 was shown to the world in an international court where the Turkish judiciary is independent. Atatürk's period in Hatay Problem was one of the problems between Turkey and France. With the agreements made in this period, Hatay is no longer referred to as a sancak but is known as a separate state as Hatay Republic, Hatay Parliament participated in the last meeting of Hatay on 29 June 1939 after Hatay participated in the Motherland.

Key Words: Turkey, France, The Soviet Union, The Ankara Treaty, The Moscow Treaty, Lozan.

Milli Mücadele Dönemi Türk- Fransız İlişkileri Franklin Bouillon'un resmi olarak Ankara'ya gelmesiyle birlikte yapılan görüşmeler sonunda, 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile TBMM Hükümeti'ni tanıyan Fransa Askeri birliklerini Kilikya'dan çekiyordu (Düstür 1929: 152-171). Askeri birliklerin boşaltılmasıyla Fransa 8.000 mavzer, 10 uçak, 5.000 at, 10.000 takım üniforma, sağlık gereçleri ve ilaçtan oluşan işgal ordusunun donatım ve gereçlerini 200 milyon Frank karşılığında Türkiye'ye sattı (Fromkin 1994: 540).

Ankara Antlaşması ile Türkiye'ye karşı müttefiklerin cephesi tamamen bölünmüştü. Çünkü Fransa tek başına hareket etmişti. Bu anlaşma TBMM Hükümeti'nin 16 Mart 1921 tarihinde Sovyetler Birliği ile imzaladığı Moskova Antlaşması'ndan sonra ikinci zaferi oldu. Ayrıca TBMM Hükümeti'nin uluslararası alandaki durumunu da güçlendirdi (Selek 1987: 74).

Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra bu antlaşmayı genel bir barış değil de yerel bir barış olarak değerlendiren Fransızlarla İngilizler arasında büyük bir ihtilaf başladı. Fransa Kilikya'dan çekilerek Fransız halkını 500 milyon Frank tutarındaki masraftan kurtarmıştı. Ayrıca Fransa kendisi için daha önemli olan Kuzey Afrika topraklarındaki etkinliğini daha da artırma imkânı buldu. Franklin Bouillon'a göre Fransa bu anlaşma ile Kuzey Afrika'daki eski konumunu tekrar elde etmişti. Sevr'in getirdiği sonuçları ortadan kaldıran Ankara Antlaşması Fransa'yı bölgede tek başına bırakmıştı. İngilizlerin bu kadar tepkili olmalarının asıl nedeni de buydu. İngiltere bölgedeki ekonomik çıkarlarını kaybetme korkusuna kapılmıştı. Adana'dan Nusaybin'e giden demir yolunun Türklere bırakılması da İngilizleri huzursuz etmiştir (Sonyel 1991: 203, Yavuz 1994: 150).

Ankara Antlaşmasının Misak-ı Milliyle tam olarak bağdaştığı söylenemez. Kapitülasyonların kaldırılması ile ilgili de bir bilgi yoktur. Anlaşma ekleriyle birlikte Fransızlara birkaç ayrıcalık verilmesi karşılığında Türkiye'ye bazı kolaylıklar ve güvence sağlamıştır. Anlaşmaya ait dokuz belge ve bunlara dair cevap mektupları da eklidir (Soysal 1989: 49).

Bu eklerde şu konulara değinilmektedir: "Fransız Hükümeti'nin Türkiye'nin bağımsızlık ve egemenliğini savunması; Fransızlara Harşit Vadisi'nde demir, krom, gümüş madenlerinin 99 yıl süreli ayrıcalık hakkı; İskenderun ve Antakya'da Türk ırkından memurlar kullanılması ve Türk kültürünü geliştirecek okullar kurulması; Türkiye'deki jandarma okulları için Fransız uzman sağlanması; Türkiye'deki Fransız öğretim, sağlık ve yardım kurumlarının varlıklarını sürdürmesi." Bu anlaşma Lozan'dan sonra da yürürlükte kaldı.

Ankara Antlaşması Türk-Fransız anlaşmazlığına nihai bir sonuç getirmedir. 1923 yılında Lozan Konferansı esnasında Türk heyetinin tam bağımsız devlet olabilmek için kaldırılmasını olmazsa olmaz olarak gördüğü Kapitülasyonların kaldırılması isteğine en çok karşı çıkan devlet Fransa oldu. Fransa'nın bu tutumu iki ülke arasındaki iyi ilişkileri sarsmakta gecikmedi.

1923'ten sonra Lozan Antlaşması'nı uygulamaya çalışan Türk Hükümeti'nin tutumları Fransa tarafından hoş karşılanmıyorsa da iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen bazı problemler devam etmekteydi. Bunlardan birisi Fransız mandası altında bulunan Türkiye ve Suriye arasındaki sınır meselesiydi.

1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşmasıyla Türkiye-Suriye sınırı belirlenmiş ancak İskenderun bölgesi için özel bir yönetim şekli kabul edilmişti. Ayrıca bu sınırı belirlemek için de karma bir komisyon çalışmalarına başlayacaktı. Lozan Barışı da bu hükümleri teyit etmişti. Karma Komisyon ancak 1925'te kurulabildi. Karma Komisyonunda bu sınır çiziminde problem çıkmış, 1926'da da doğrudan görüşmelere geçilmişti. 1926'da iki devlet anlaşmazlıkları barışçı yollarla halletmek için bir sözleşme yaptı(Uçarol 1995: 566).

Ancak bu sözleşme Fransa tarafından hemen imzalanmadı. Bunun sebebi de Türkiye-İngiltere arasında Musul anlaşmazlığının devam etmesiydi. Fransa, San-Remo Antlaşması'na göre İngiltere'yi destekliyordu. Bu bakımdan Türkiye Musul konusunda Milletler Cemiyeti'nin aldığı kararı kabul etmeye yönelince, Fransa da Türkiye'ye yaklaştı. Sonunda 30 Mayıs 1926'da Fransa Mandatarn bir devlet olarak Suriye ve Lübnan adına Ankara'da "Dostluk ve İyi Niyet Sözleşmesi" imzaladı. Bu sözleşmeden sonra da Suriye sınır meselesi çözümlenmedi(Uçarol 1995: 567).

Fransa'yla "Dostluk ve İyi Niyet Sözleşmesi" imzalanmasını takiben Bozkurt-Lotus gemilerinin çatma olayı meydana gelmiştir. 2 Ağustos 1926' da gece yarısına doğru İstanbul'a doğru yol alan ticaret gemisi Lotus ile Kuruçeşme'den Mersin'e doğru yola çıkan kömür yüklü Türk vapuru Bozkurt (Ersaydı 2010: 34) arasında Midilli adasının 5-6 mil ötesinde Sığı açıklarında açık denizde bir çatma olmuş, Bozkurt batmış, Bozkurt'un mürettebatından sekiz kişi ölmüştür. Lotus sağ kalan Türk mürettebat ve yolcuları almış ve yoluna devam etmiş, ertesi gün İstanbul'a ulaşmıştır. İstanbul'da Türk yargı makamları tedbirsizlik ve ihmal yüzünden ölüme sebebiyet verme suçundan hem Bozkurt gemi kaptanı Hasan Bey'i hem de çatma esnasında Lotus'da nöbetçi kaptan olan Monsieur Jan Deamons'u tutuklamıştır.

Bu olay, Türkiye ile Fransa arasında önemli bir anlaşmazlık yaratmıştır. Fransa, diplomasi yoluyla Türkiye'nin yetkisizliğinde ısrarla, Fransız nöbetçi kaptanın tahliyesini istemiştir. Türkiye bu talebi reddederek, 2 Eylül 1926 tarihinde, Fransa muvafakat ettiği takdirde "ihtilafın La Haye'deki Mahkemenin yargı yetkisine gönderilmesine hiçbir itirazının olmayacağını" deklare etmiştir (Balçioğlu 2004: 89). Türk ve Fransız heyetleri tahkimnamenin hazırlanması için bir araya gelmiş ve 12 Ekim 1926 tarihinde tahkimname imzalanmıştır(Karakuş 2013: 50). Tarafların tahkimname ile Divan'a gitmeleri Türkiye'nin cesaretini ve uluslararası hukuka olan güvenini göstermiştir. Divan'ın verdiği kararda Mahmut Esat'ın payı çok büyüktür(Balçioğlu ve Kütükçü 2010: 104).

Tahkimnamenin hazırlanması ve davanın görülmesi sürecinde Türkiye'yi Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey temsil ve müdafaa etmiştir. Bu hususta Mahmut Esat Bey anılarında şöyle demektedir;

"Bir gün Atatürk beni nezdlerine çağırdılar, meseleyi bir daha izah etmemi istediler. Anlattım ve sözlerimi şöyle tamamladım..

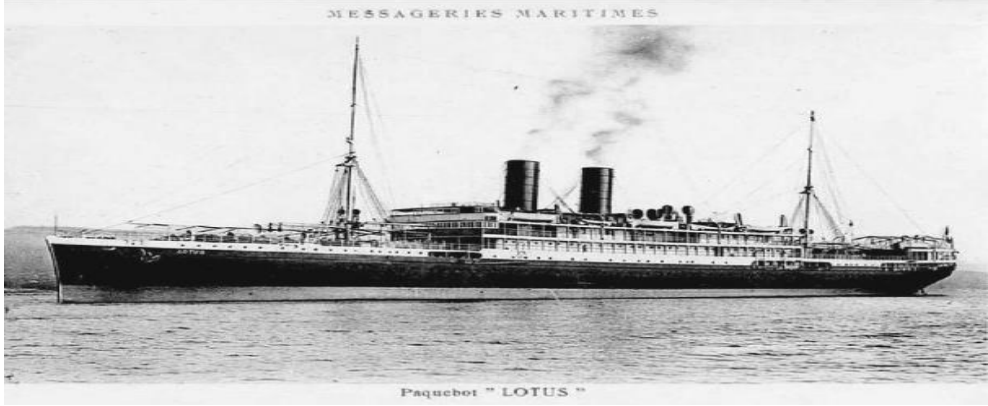
-Paşam, La Haye Adalet Divanı'na gidelim. Kimin haklı olduğu orada meydana çıksın. Ben hakkımızdan eminim, müsaade ederseniz davamızı ben müdafaa edeyim. KAYBEDERSEM BİR DAHA MEMLEKETE DÖNMEM, FAKAT KAZANACAĞIZ!.

Bu sözler üzerine Atatürk bana;

-Güle güle git. KAZANACAKSIN. KAZANAMAZSAN BİLE MEMLEKET SENİ BAĞRINA BASACAKTIR!, dedi.”

Mahmut Esat Bey bu dava ile bizzat ilgilenmiştir (Karakuş 2013: 50).

Lotus Gemisi

Kaynak: <http://www.fortunes-de-mer.com/mer/en/18-court-cases.html> (Son Erişim Tarihi: 01.02.2018)

Bozkurt - Lotus davası Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından Beynelmîlel Divan-ı Adalet'e tevdi edilen muhtıra Türkiye Adliye Vekili Mahmud Esad (Altamira 1927: 24);

“1926 Ağustosun 2. günü akşam saat 4.23'de Adalar Denizi'nde seyr açıklarında Midilli Adasına yaklaşık 6 mil Bozkurt adlı Türk vapuru ile Fransız bayraklı Müsajrı Maritim Kumpanyasına ait Lotus gemisi arasında husule gelen müsaademe Bozkurt'un batmasını ve sekiz Türk vatandaşının ölümünü mucip olmuştur. Bozkurt'un süvarisiyle birkaç taifesini kurtarıp almış olan Fransız vapuru 3 Ağustos'ta İstanbul limanına gelip demir attı. Vakada ölenlerin aileleri tarafından açılan dava üzerine Türk adliyesi, müsademe esnasında Bozkurt gemisine kumanda eden Türk vatandaşı Hüseyin ile aynı zamanda Fransız Lotus gemisinin kaptan köprüsünde vardiyada bulunan Fransız tebaasından kaptan Jan Demons alehlerinde cezaen takibat yapmağa ibtidar etti.”

Fransa Harbiye Nazırı mösyö Bryan Pariste 28 Ağustos 1926 tarihinde Türkiye safirine vaaki beyanında kazanın mecut olduğu nüfus zayıyatından dolayı tesirlerini beyan etmekle beraber adli salahiyet ve tesis hakkındaki itilafnamenin on beşinci maddesi müfadinca Türkiye adliyesinin bu gibi takibatı icrasına salahiyeti olmadığı bu itibarla iş bu takibatın Beynelmîlel hukuk esasları ile tezat teşkil ettiği hususlarına işaret etti. Türk adliyesinin salahiyetini kullanması hususunun Beynelmîlel esasları ile ve bil-netice ve 15. Madde müfadi ile tezadı teşkil ettiği fikrine olmayan Türk Hükümeti Fransız Hükümeti'nin bu tarz müşahedesine iştirak etmedi.

İstinat edilmek istenilen 15 inci maddenin metni şudur Her türlü hususlarda 16. maddenin ahkâmı mahfuz kalmak şartıyla Türkiye ile sair akit devletlerin arasında tehdid edecek adli salahiyet meselesi Beynelmîlelin hukuk esaslarına tevkihten hal edilecektir.

Muhtelif tabiiyette iki gemi arasında açık denizde vukua gelen müsademeler için derpiş edilen bütün hal tarzları zikir edildiği gibi Türkiye'nin lehinedir.

Devletlerin cezai ehliyeti hususunda tatbik edilmekte olan üç tarzın üçü de Türkiye lehine tatbik edilebilir.

Doğrudan doğruya ve asgari surette mesele ile alakadar ve bütün devletlerin tarafından müşterek bir itilaf ile kabul edilmiş olup Türkiye aleyhinde delil olarak kullanılabilen bir tek Beynelmîlel hukuk kaidesi mevcut değildir.

Böyle bir kaide mevcut olmadığı için Türkiye hukuk Beynelmîlel kaideleri ve netice neticeten adli salahiyet ve tesis hakkındaki mukavelenamenin 15 inci maddesine muhalif olarak salahiyet istimal etmiş değildir.

Bundan dolayı Türkiye'nin hukuk hükümraniyesi hukuk hükümrani Beynelmîlel hukukun esasını teşkil ettiğinden dolayı bu neviden bir Kaide ile tahdid edilmemiştir ve bu suretle Türkiye Bozkurt Lotus hadisesinde cezai takibat icrasına salahiyettardır. Şurası şüphesizdir ki Beynelmîlel Daimi Adalet Divanı'nın beşeriyet ve tarih karşısında ittihaz edeceği karar her ne olursa olsun mezkur kararın tesirleri yalnız Türkiye ve Fransa'ya münhasır kalmayacaktır. Karar Beynelmîlel Cemiyeti'nin bütün azası için çizilmiş bir hatt-ı hareket vesait ve ehemmiyetinde bulunacaktır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin bu hususta sarf ettiği ve gayret yalnız Bozkurt Lotus davasının Salih ayetinin mevcut olduğunu İraneye matuf olmayıp fakat Beynelmîlel mahiyetinde bir hakkın izharına ait bir endişe hissiyle de hareket edilemez hususuna Ali Divanı nazar-ı dikkatini samimiyetle celb etmek istiyoruz.

Muasır medeniyet hukukuyla bundan ihbar eden vazifeleri büyük bir vücut-ı âşikane ile benimsemiş olan Türk milleti için Beynelmîlel hukuk kaideleri hilafına harekât etmekte bir faide mevcut olmadığını ilave etmek faydasız idea ediyoruz, Bilakis büyük prensiplere mütevait sayesinde ki Türkiye'nin müttemden cemiyet azasıyla daima temas halinde bulunması ve onlarla bir tek vücut teşkil etmesi kabul olacaktır, Diğer taraftan mevcut bir destura muhalefet halinde Fransa gibi devletler Cemaati arasında bir tek devletçe fikri kafi değildir. Çünkü işbu cemaatin kafesi tarafından mecburi surette müzahir kabul olmuş bir kaide vazî. Ancak cemaatin irade ve muvaffakiyeti ile kabildir. Bundan dolayıdır ki tahkik ettirdiği İstiklal ve hâkimiyeti için payansız bir aşk ile mütehasıs olan Türk milleti hiçbir Beynelmîlel hukuk desturuna müstenit olmadığı gibi adili istiklalini tehdit eder mahiyette gördüğü Fransız noktayı nazarını kabul etmek istememiş ve Lozan muahedenamesi akd eden devletlerin seri ve muvaffakiyetleriyle ilgasına istihsal ettiği istisnai rejimden ayrılmış ve müsavi şerait dâhilinde davayı hal edilmek üzere Lahey Beynelmîlel Adalet Divanı Ali salahiyetine arz etmek hususunda mutabık kalınmıştır Bundan dolayı davanın Lahey Türkiye'nin adli salahiyeti lehine karar vermesini mercudur.”

Bozkurt - Lotus davası Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Beynelmîlel Daimî Divan-ı Adalet'e tevdi edilen mukâbil muhtıra Mahmud Esad (Türkiye Cumhuriyeti Adliye Vekili) (Altamira 1927: 72);

- 1) İkamet ve selahiyeti adliye müteallik mukavelename'nin 15 inci maddesi Türk adliye selahiyeti tamamen ve kati suretle yalnız 16 ncı maddenin kaydı tahtında olarak hukuk düveli kuvadına tevki ettirmektedir. kendisine başka bir mana atıf edilmek suretiyle bu maddenin herhangi bir kady ve tefsire tahmili olmadığı muhakkaktır.
- 2) Binaenaleyh Türkiye ecnebileri alakadar eden herhangi bir hadise de bu madde mevcudiyeti mucibince adli selahiyetini ihtimal ederek hukuku düvel-i kuvadına müvafık hareket etmekten başka bir endişesi yoktur.
- 3) İtalyan Ceza Kanunu'ndan aynen iktibas edilen Türk Ceza Kanunu altıncı maddesi hukuku düvel-i kuvadına muhalif değildir. Açık denizlerde seyreden gemiler taşıdıkları sancağın mensup olduğu hükümet arazisinden maadut olmasına ve hadisemizde cürmün mahalli Türk bayrağı hamil Bozkurt vapuru bulunmasına göre durum kendi arazisi dâhilinde vuku bulmuş gibi Türkiye takibatı icrasına selahiyettardır. Nitekim Ahvali mümasile teyid ve ispat etmektedir.
- 4) Bozkurt Lotus meselesi mürettebat bir cürüm vaziyetini teşkil etmemesine nazaran Fransa'dan iktibas ettiğimiz ceza usul muhakemesi Türk suvarisiyle beraber aynı zamanda Fransız suvarisinde mürettebat takibat tabii tutulmasını emreder. bu cihette muallifin arasının ve bütün memleketler kuvanienin tahtı tasdikini nedir bu nokta-i nazardan dahi Türkiye selahiyet ini istimilde haklıdır.
- 5) Mesele münhasıran müsaademei nokta-i nazarından derpiş edilse dahi Türkiye'nin hukuken aşikar olan selahiyetini mani ve tevki edecek cezai mahiyette bir hukuk-u düvele kaidesi mevcut olmadığına göre Türkiye takibat cezai icrasına selahiyettardır. Maruz esbaba Divanı Ali'nin Türk Adliyesi lehine karar itaası rica olunur.

Ankara 11 Mayıs 1927

Türkiye Cumhuriyeti Adliye Vekili Doktor Mahmut Esat

Bozkurt - Lotus davası Fransa Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Beynelmîlel Daimî Divan-ı Adalet'e tevdi edilen muhtıra (Altamira 1927: 72);

“Türk ve Fransa hükümetleri arasında tahdis edilen selahiyet kazaiye meselesinin halini beynelmîlel sulh mahkemesine daimisine havale havale etmek hususunda meyanelerinde imza ve tabi edildikleri teşrini evvel 1926 tarihli tahkim nameyi 4 kânunusani 1926 tarihinde beynelmîlel sulh mahkemesine tebliğ eylemişlerdir. 23 Temmuz 1924 tarihli Ahitnamenin 15 maddesi ahkâmına rağmen hukuku düvel prensipleri hilafına harekât ettiğini iddiasındadır”. Fransa Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Beynelmîlel Daimî Divan-ı Adalet'e tevdi edilen muhtırada; Türk adli mercilerin başlattığı yargılamanın 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın İkamet ve Adli Salâhiyet Sözleşmesi'nin 15. maddesine olduğunu ve Beynelmîlel Hukuk prensiplerine aykırı olarak Fransız bayraklı geminin mürettebatının yargılandığını öne sürmüştür”

Bozkurt - Lotus davasında Divan-ı Adalet kararı (Altamira 1927: 72);

“Hususat-ı atıyeye veçhen aranın inkısamı neticesinde reisin rey münzamına binaen ekseriyetle karar vermiştir şöyle ki;

12 Ağustos 1926 tarihinde Fransız lotus vapuruyla Türk Bozkurt vapurları beyninde vukua gelen müsademe neticesinde ve Fransız vapurunun İstanbul'a vusulünü müteakip Türk kanunlarına tevfikân Lotus vardiyasında kumanda eden Mülazım Demons aleyhine Bozkurt mürettebatından sekiz Türk tebaasının ölümü dolayısıyla takibatı icraya icra etmek ile Türkiye 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan İkamet ve Adli Salâhiyet Kazaiye Ahitnamesinin 15 maddesi hilafında hukuku düvel prensiplerine mugayir hareket etmemiştir.

Türkiye'nin mülazım Demons aleyhine takibat-ı icra etmekle hukuku düvel prensipleri hilafına hareket ettiğini hukuku şartıyla mumaileyh itası teskir edilecek olan tazminat hukukunda iptal kararı görmemektedir.

İşbu kararname divan daimi nizamname esasının 39 uncu maddesi birinci fırkasının ikinci cümlesi hükmüne tevfikaten Fransızca olarak tahrir ve tanzim edilmiş olup bir kıta İngilizce sureti mütercimesi tenzil edilmiştir. 1 nüshası Beynelmilel Divan Daimi Adalet mahsen evrakında hıfz edilmek ve diğer iki nüshası tarafeynin her birine tevdi edilmek üzere iş bu kararname 1927 senesi eylülünde yedinci günü Lahey'de Sulh sarayında tanzim ve imza kılındı.”

Lahey Adalet Divanı 7 Eylül 1927 tarihinde verdiği kararda, Lozan Barış Antlaşması'nın 28. maddesi gereğince Türkiye'de kapitülasyonların kaldırıldığını, Türk adli makamlarının yaptığı kazai işlemlerin Lozan Antlaşması'nın İkamet ve Adli Salâhiyet Kazaiye Ahitnamesi 15. maddesine mugayir olmadığı görülmüş. Davanın icra edilmesi tamamıyla Türk yetki ve salahiyetinde olduğu kaydedilmiştir. Divan; ulaştığı bu yargılar sonucunda İkamet ve Adli Salâhiyet Kazaiye Ahitnamesi'de belirtilen maddeler gereğince Türkiye'nin hukuk-ı düvel prensiplerine aykırı hareket etmediği ve dolayısıyla Mösyö Demons'a tazminat ödemesinin söz konusu olmadığı belirtmiştir. Böylece Türk yargısının kararına saygı duyularak, Türk yargısının bağımsız olduğu uluslararası bir mahkemede Dünya'ya gösterilmiştir.

Uluslararası ilişkileri şekillendiren dış politika, insanlık tarihi kadar eski bir alandır. Dış politikanın temel hareket noktasını milli menfaatler oluşturur. Temel hedef barışın korunması, yabancı devletlerle iyi ilişki ve işbirliğini geliştirmektir. Bu ilişkiler iki taraflı veya çok taraflı olarak yürütülür. <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=354136> (Son Erişim Tarihi: 25.01.2018) Batılı devletlerin kapitülasyonların fiilen devam ettirilmesi niyeti Bozkurt-Lotus kararı ile sona erdirilmiştir(Balcıoğlu ve Kütükçü 2004: 104). Bu başarısından sonra Atatürk tarafından Mahmut Esat Bey'e "BOZKURT" soyadı verilmiştir(Karakuş 2013: 51).

Türk-Fransız ilişkilerini etkileyen diğer bir mesele de Osmanlı Devlet Borçlarının ödenmesi meselesiydi. Dahası Osmanlı borçlar meselesi yalnız Fransa'yı değil birçok devleti yakından ilgilendiriyordu. Osmanlı Devleti'nin vermiş olduğu imtiyazlardan en çok faydalanan ve dolayısıyla bu devletin ülkesinde, en fazla yatırım yapan da Fransızlar idi. Bu sebeple Osmanlı borçlarının halledilmesi de Fransa'yı ilgilendiriyordu. Bu mesele Lozan'da tamamen halledilememiş ve iki hükümet arasında yeni görüşmeler sebep olmuştu. Bu görüşmeler 13 Haziran Paris'te Türk Hükümeti adına Paris Büyük Elçisi ile

Osmanlı Duyun-u Umumiye'si adına nezaret eden Türk heyeti arasında bir anlaşmaya varılması üzerine sonuçlandı. Paris'te imzalanan bu mukavelename ile Lozan'dan beri devam eden bir mesele daha halledilmiş oldu. Bu mukavelename TBMM tarafından 1 Aralık 1928 tarihinde onaylandı.

1929 Yılında başlayan dünya iktisadi buhranından sonra Türk Hükümeti milli paranın korunması için tedbirler aldı. Bu tedbirler Osmanlı borçlarının ödenmesini güçleştirmiş ve bu kriz ortamında Osmanlı borçlarının ödenememesi nedeniyle yeni bir Türk- Fransız anlaşmazlığı ortaya çıkmıştı(Gönlübol ve Sar 1990: 83).

Bu anlaşmazlık da fazla uzun sürmedi. Kısa bir süre sonra bu anlaşmazlığın giderilmesi için görüşmeler başladı. Yapılan ön görüşmeler olumlu sonuç verdi ve 1933'te Paris'te yeni bir mukavelename imzalandı. Bu mukavelename ile borçların ödenmesi yeni şartlara bağlandı ve böylece bu anlaşmazlıkta halledilmiş oldu.¹

Osmanlı İmparatorluğunda çok sayıda bulunan Fransızlara ait dinî, sağlık ve hayır kurumları önce Ankara Antlaşması sonra da Lausanne Antlaşması'na (Daha önce Lozan olarak kullanıldı)eklenen mektuplar kısmında onaylanıp, kabul edilirler. Ancak bu anlaşmaların uygulanması sırasında zorluklar ortaya çıkar. 1922'den itibaren, Albay Mougin ve daha sonra 1925'te Büyükelçi Albert Sarraut, Ankara'da Fransız temsilcisi olarak görev yaptıkları dönemde, ayakta kalabilmek için Türk yönetmeliğine uymak zorunda kalan Hıristiyan okullarıyla ilgilendiler. Bu okulların sayısı zamanla azaldı ve nihayetinde sadece İstanbul ve İzmir'dekiler kaldı. Bu Fransız okulları daha çok sayıda Türk çocuğunu kabul ederek ve Fransızca'yı iyi konuşan gençleri eğiterek, Türk-Fransız ilişkilerini zenginleştirmekte katkıda bulundular. Fransız sağlık ve hayır kurumlarına gelince eğitim kurumlarına benzer bir değişiklik geçirdiler(Chantal 1998: 96).

Atatürk döneminde Türkiye ile Fransa arasındaki problemlerden biriside Hatay Meselesi idi.

Birinci Dünya Harbi sonunda kendilerini idareye henüz yeterli olmayan milletler üzerindeki vesayet demek olan manda idarelerinden birisi Suriye'de Fransızlar için 1920'de 15 sene müddetle tesis olmuştu. Bu süre zarfında bölgedeki Türk halkı millî duygularını her zaman canlı tutmaya çalıştı. Bölgedeki Türkler Anadolu'daki gelişmeleri yakından takip ederek onlar da bu gelişmelere uymuşlardı. Örneğin hiçbir zorunlulukları olmadığı halde şapka giymişler, Latin harflerini benimsemişlerdi1935'lerde Türkiye, Fransa mandası sona ereceği için çok dikkatli bir politika takip ediyordu. Fransa'nın çekileceği sırada, Suriye ve Lübnan ile yaptığı anlaşmaların içeriği anlaşılınca Türkler arasında büyük bir hayal kırıklığı yaşandı. Çünkü bu anlaşmalarda İskenderun yöresiyle ilgili hiçbir ayrıcalık yer almıyordu(Armaoğlu 1992: 348). Bunun üzerine Türkiye bu konuya dikkatleri çekti. Fransa-Suriye anlaşması 1936 yılında yapılacak seçimlerden sonra toplanacak meclis tarafından kabul edilince yürürlüğe girecekti.

1 Kasım 1936'da Atatürk TBMM açılış konuşmasında bu meseleye değinmiş, takip eden günlerde ve aylarda da konuyla yakından ilgilenmişti. Atatürk her vesile ile Fransa'nın dikkatini bu soruna çekerek Hatay meselesine sahip çıkmıştı. Seçimlerin

¹ Bu mukavelenameye göre borçlar, kur ayarlaması yoluyla 28,163,540 TL.'lik bir indirimle 78,349,417 TL veya bunun karşılığı olarak 8,378,343 altın Türk lirası şeklinde ayarlandı. Türkiye bu borçları her yıl iki taksit halinde 700,000 TL olarak 50 yılda ödeyecekti.(Uçarol 1995: 569)

yapılması sırasında bazı olaylar çıkmış birçok masum Türk öldürülmüştü. Bu gelişmeler üzerine Türk ordusu muhtemel gelişmelere göre hazırlık yapmaya başlamıştı. Cemiyet-i Akvam 19 Aralık 1936'da konuyu ele aldı. 1937'de varılan karara göre sancak iç işlerinde bağımsız olacak, fakat Suriye ile birlikte hareket edecekti. Bu bölge Milletler Cemiyeti'nin gözetiminde olacak ve bu gözetim bir Fransız vasıtasıyla yürütülecekti(Baykara 1996: 138-139). 1937'de Türkiye ve Fransa, Cenevre'de bir anlaşma yaparak Sancağın toprak bütünlüğünü birlikte garanti altına alacaklardı. Bundan sonra Sancak, Hatay adıyla anılacaktır (Armaoğlu 1992: 349).

Avrupa'da uluslararası ilişkilerin iyice gerginleşmesi, Fransa'yı Türkiye karşısında daha yumuşak bir tutum almaya yöneltti. Bunun üzerine Fransa, 6 Haziran 1938'de Hatay'daki valisini geri çekerek, yerine bir Türk vali (Abdurrahman Melek) atadı. Bunun üzerine bölgedeki karışıklıklar azalmış oldu. Daha sonra, 1938'de Fransızlarla yapılan Dostluk, Uzlaşma, Hakemlik Antlaşması imzalandı². Buna göre taraflar birbirlerinin aleyhine hiçbir siyasi ve ekonomik antlaşmaya onay vermeyecekti; biri saldırıya uğrarsa diğeri de ona yardım edecekti.

Türkiye ve Fransa arasında yapılan bu antlaşmalar neticesinde, iki devletin gözetiminde Hatay Meclisi için 22 Temmuz-1 Ağustos 1938 seçimleri yapıldı. Türkler 40 milletvekilinin 34'ünü alarak mecliste çoğunluğu sağladı. 1938'de Sancak Meclisi ilk toplantısını yaptı ve Bağımsız Sancak'a Hatay Cumhuriyeti adını verdi. Böylece Hatay Devleti resmen kurulmuş oldu. Aynı günde Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen seçildi. Başbakanlığa da Abdurrahman Melek yeniden atandı(Uçarol 1995: 591).

Eylül 1938'de kurulan Hatay Devleti bir yıl kadar bağımsız kalmıştır. Bu süre içinde Türkiye ile bu devlet arasında çok sıkı bir işbirliği yapılmış ve esasen Türk olan Hatay Devleti yöneticileri Hatay'ın Türkiye'ye katılması arzusunu birçok vesilelerle belirtmişlerdir. Zaten 1939'dan itibaren Avrupa'da olayların savaşa doğru bir yol alması, Türk-İngiliz İttifakının ilk adımlarının atılması ve Avrupalıların Batı Cephesi çabaları Fransa'nın Hataylıların isteklerine olumlu yaklaşmasına sebep olmuştur. Nihayetinde iki devletin 1939'da yaptığı antlaşma gereğince Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına yeşil ışık yakılmıştır(Baykara 1996: 139).

Bunun üzerine de 29 Haziran 1939'da son toplantıda Hatay Meclisi oy birliğiyle Anavatana katılmıştır. Böylece Hatay Türkiye'nin 63'ncü vilayeti olmuştur.(Mumcu 1986:175)

² Sancak ile ilgili olarak Fransızlarla yapılan antlaşmalar için bkz. Soysal 1989: 530.

Kaynaklar

- Altamira, Refael. (1927). *Beynelmilel Bozkurt-Lotus davasında Türk-Fransız müdafaları*, müt.: Menemenlizâde Edhem Menemencioğlu, Adliye Vekâleti İstatistik ve Neşriyat Müdüriyeti. Ankara: Türk Ocakları Matbaası.
- Armaoğlu, Fahir. (1992). *20. Yüz Yıl Siyasi Tarihi*, C:I, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Balcıoğlu, Mustafa ve M.Akif Kütükçü. (2004). *Cumhuriyetin 80.Yılına Armağan: "Cumhuriyet'in Uluslararası Hukuk Alanındaki İlk Başarısı: Bozkurt-Lotus Davası"*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Baykara, Tuncer. (1996). *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*. İzmir: Akademi Kitapevi.
- Düstur*, Üçüncü Tertip, C:II,(10 Mart 1337-28 Şubat 1338), İstanbul 1929.
- Ersaydı, Alper. (2010). "Bozkurt-Lotus Davası ve Genç Türkiye'nin Hukuksal Yetkinliği", S. VI. yyy: Tarih Okulu Dergisi.
- Fromkin, David. (1994). *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı, (1914-1922)*, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Gönlübol, Mehmet ve Cem Sar. (1990). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karakuş, H.Burak. (2013). *Atatürk Özel Sayısı: "Genç Türkiye'nin İlk Hukuk Zaferi: Bozkurt-Lotus Davası"*. Ankara: Hukuk Gündemi Dergisi.
- Mumcu, Ahmet. (1986). *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Quelquejay, Chantal Lemercier. (1998). "Atatürk Dönemi Türk-Fransız Münasebetleri, (1921-1938)", Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu, C:II. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Selek, Sebahattin. (1987). *Anadolu İhtilali*, C:II. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Sonyel, Salahi Ramadan. (1991). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Soysal, İsmail. (1989). *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, C.I, (1920-1945). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uçarol, Rıfat. (1995). *Siyasi Tarih*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Yavuz, Bige. (1994). *Türk – Fransız İlişkileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=354136> (Son Erişim Tarihi: 25.01.2018)
- <http://www.fortunes-de-mer.com/mer/en/18-court-cases.html> (Son E. Tarihi: 01.02.2018)